

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

*Деділова Т.В., к.е.н., доцент
Турченко Д.А., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Поняття «гендерна рівність» означає такий стан, при якому всі люди, незалежно від їхньої гендерної приналежності, мають рівні права, можливості та доступ до ресурсів у всіх сферах життя. Це включає рівність у соціальній, економічній, політичній і культурній сферах, а також ліквідацію дискримінації на основі гендерної належності.

Сучасні реалії показують, що в українських закладах вищої освіти (ЗВО) все ще існує гендерна нерівність, яка проявляється через дискримінаційні практики, стереотипи та недостатню участь жінок на академічних посадах. У деяких спеціалізованих навчальних закладах ця проблема особливо загострена, оскільки освітні програми, розроблені десятиліттями тому, часто базуються на «чоловічих» (статеві ролевих) підходах та досвіді. Тому варто звернути увагу на політику гендерної рівності у вищій освіті, використовуючи провідні практики сучасних ЗВО та тенденції, що формуються в українському суспільстві.

Останні міжнародні спостереження щодо рівня освіченості чоловіків і жінок у складі Глобального індексу гендерного розриву у 2023 році [1] засвідчили, що Україна займає 56 позицію у світі, підтримуючи показник паритету на рівні 0,996, що відповідає рівню Молдови, Австрії та Азербайджану й випереджає такі країни ЄС, як Італія, Болгарія, Португалія, Німеччина, Литва, Норвегія, Швейцарія.

За офіційними даними Держстату [2] доступність освіти для чоловіків і жінок в Україні за останні десять років майже однакова, що підтверджується індексом гендерного паритету серед здобувачів вищої освіти. Цей індекс залишається сталим і близьким за своїм значенням до одиниці протягом тривалого періоду (рис. 1). Зростаюча тенденція індексу розпочинається з магістратури, зокрема, на даному освітньому рівні індекс гендерного паритету досягає найвищого значення на користь жінок (1,431) у 2020/2021 н.р. Це свідчить про те, що здобуття повної вищої освіти має забезпечувати жінкам такий же доступ до висококваліфікованих робочих місць, як і чоловікам, а також до престижних посад з хорошими перспективами кар'єрного зростання. Однак, при аналізі економічної активності можна спостерігати протилежну тенденцію.

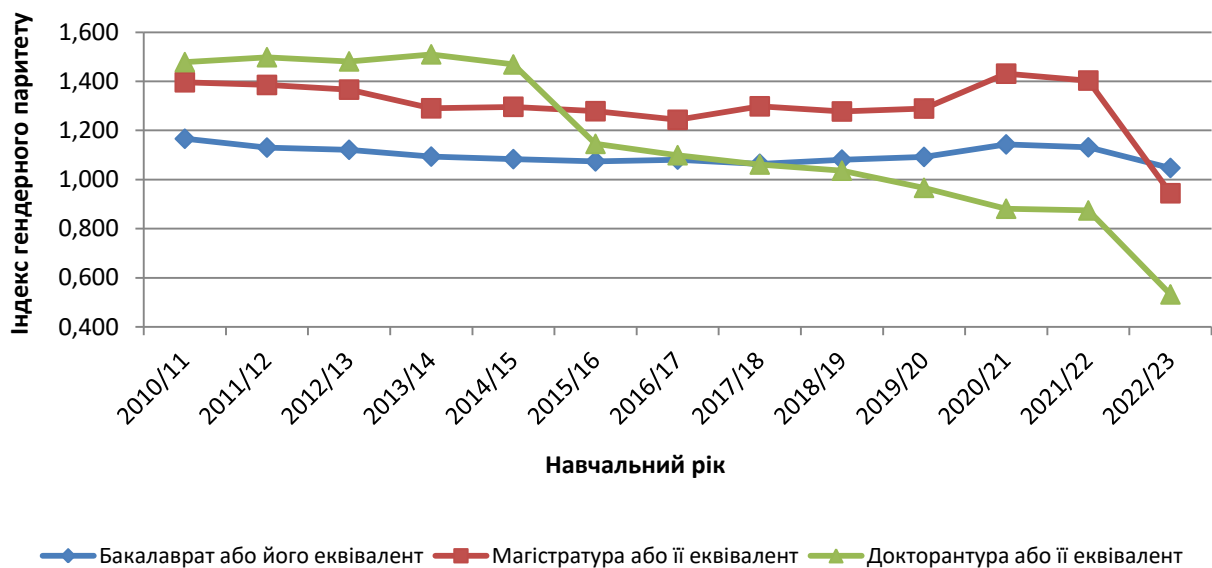

Рисунок 1 – Індеси гендерного паритету серед здобувачів вищої освіти України (авторська розробка за [2])

Дослідження сучасного стану системи вищої освіти України за останні роки засвідчив наступний структурний розподіл кількості здобувачок вищої освіти за регіонами та областями (рис. 2). Переважна більшість осіб жіночої статі, що здобували вищу освіту у 2023/2024 н.р.,

мали вік 16-21 роки та навчалися у ЗВО Дніпропетровської, Харківської, Львівської та Одеської областей – 43,9%, 43%, 47,9% та 47% до загальної кількості студентів відповідно [2]. Водночас перевага в отриманні вищої освіти на користь жінок спостерігалася у Закарпатській (54%), Івано-Франківській (52,8%) та Чернівецькій (51,5%) областях. При цьому абсолютну рівність за гендерним паритетом має м. Київ – розподіл загальної кількості студентів за статтю становить 50:50.

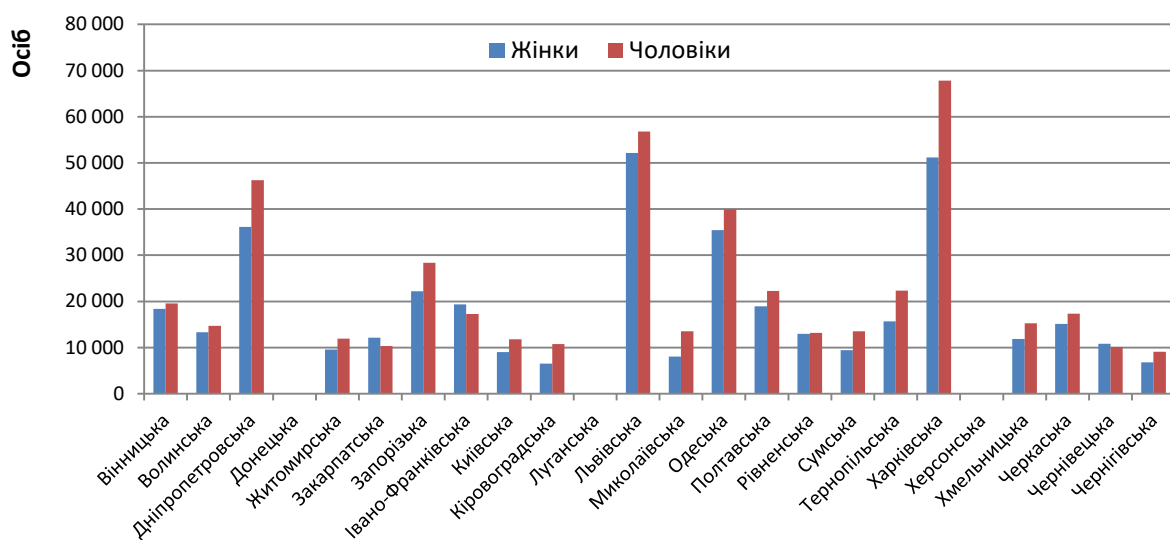

Рисунок 2 – Регіональний розподіл студентів ЗВО за статтю на початок 2023/2024 н.р. (авторська розробка за [2])

На основі аналізу структури та стану викладацького складу ЗВО на початок 2023/24 н.р. за регіонами [2], можна зробити наступні висновки щодо стану гендерної рівності серед наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників. Серед наукових працівників по Україні жінки складають приблизно 42,7% (306 осіб); науково-педагогічних працівників – 57,9% (62100 осіб), що демонструє значний рівень гендерної рівності на користь жінок. У категорії педагогічних працівників ситуація схожа – жінки складають близько 67% (5349 осіб), що підкреслює значне домінування жінок.

У більшості областей науково-педагогічні працівники та педагогічні працівники представлені переважно жінками, особливо це стосується таких регіонів як Львівська, Одеська та Дніпропетровська області, де жінки становлять більше половини працівників у кожній категорії. Найбільша кількість жінок-науковців зосереджена в Києві – 121 із 318 працівників, що становить приблизно 38%. У місті Києві також працює найбільше науково-педагогічних працівників (26847 осіб), з яких 15636 жінки (58,3%). У таких регіонах, як Тернопільська, Івано-Франківська, Закарпатська області, показники гендерної рівності серед науково-педагогічних та педагогічних працівників є збалансованими, але кількість працівників у цих регіонах є відносно низькою порівняно з іншими. У Києві, як найбільшому освітньому центрі країни, зберігається високий рівень представництва жінок у всіх категоріях.

Таким чином, у більшості регіонів України спостерігається тенденція до домінування жінок серед науково-педагогічних та педагогічних працівників. Це може свідчити про відкритість вищої освіти для жінок та їхнє активне залучення до науково-освітньої діяльності. Отже, гендерна рівність у системі вищої освіти України демонструє значну перевагу жінок серед науково-педагогічних та педагогічних працівників, що підкреслює їхню активну роль у цій сфері. Водночас серед наукових працівників рівень представництва жінок є нижчим, що свідчить про певні виклики в цій категорії.

Література:

1. Global Gender Gap Report 2023. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023> (date of access: 10.10.2024).

2. Вища та фахова передвища освіта у 2023 році. Держ. служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2024).